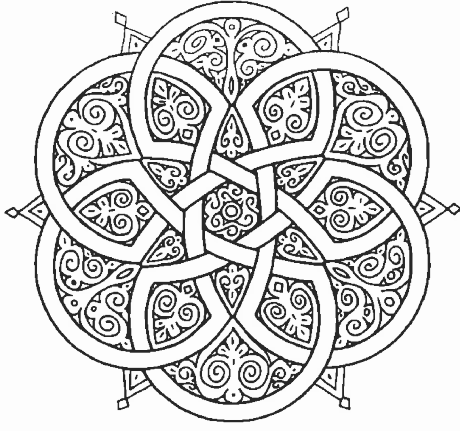

NYELVILÁG

5

2007

Mitől motiváltak a külkeres hallgatók az üzleti szaknyelvről? (Beszámoló egy empirikus kutatásról)*

DR. VÁLÓCZI MARIANNA
KKFK

1. Bevezetés

Kilenc éve foglalkozom nyelvtanulási motivációkutatással. A tudományos kutatást, gyakorló nyelvtanár lévén, mindig igyekeztem pragmatikusan megközelíteni: elsősorban az foglalkoztat, hogy az új tudományos elméletekből mi az, ami a konkrét nyelvtanári gyakorlatban használható.

A motivációkutatásra vonatkozóan: azt vizsgálom, hogy melyek azok a összetevők, amelyeknek jelen kell lenniük egy nyelvről vagy nyelvi kurzushoz kapcsolódó *teljesítmény* ahhoz, hogy a nyelvtanuló *emócionális értékelő rendszer* a feladatot *teljesítmény* tétje, azaz motiváltan viselkedjen. A motivált nyelvtanulói viselkedés ugyanis az elmélyült, tartós, azaz a hatékony, sikeres nyelvtanulás kulcsa, és nem utolsósorban sokkal élvezetesebb nyelvtanulási folyamatot biztosít diák és tanár számára.

A téma kutatását számomra két külső (egy elméleti és egy gyakorlati) körülmény is motiválta, motiválta. Egyrészt az utóbbi tizenöt év pedagógiai kutatásai már egy a korábnál jóval nyitottabb, pragmatikusabb és dinamikusabb motivációs modellt javasolnak, amely az egyén személyiségjeleinek, attitűdjének és az adott tanulási helyzet összetevőinek dinamikus interakcióját feltételezi. A nyelvtanári gyakorlat pedig azzal szembesül, hogy egyre csökkenő óraszámokban, azonban ugyanolyan magas színvonalon, tehát egyre hatékonyabban kell a szaknyelvetek oktatni. Ebből következően a hatékonyságnövelő stratégiák szerepe egyre nagyon jelentőséget kap.

A fenti okok miatt döntöttem úgy, hogy összegyűjtöm azokat a motivációs összetevőket, amelyek – vélhetően – a szaknyelvi, konkrétan az *üzleti szaknyelvi óra/ kurzus motivációs lehetőségeit* adják, és egy empirikus kutatás keretében megpróbálom a nyelvtanulási gyakorlatban igazolni ezeknek a tényezőknek a jelentőségét.

2. Kognitív, affektív, szociális és effektív ösztönzők a szaknyelvről

2.1. Az egyetemista-főiskolás korcsoport pszichikai adottságaiból kifolyólag vélhetően jelentősek *kognitív és effektív ösztönzők*. Számíthatunk a hallgatók szakmai kíváncsiságára: szakmai ismereteik bővítése a számukra *valóban releváns* témákban erősen motiváló lehet. Különösen alkalmasak erre a vitát kavarázó, aktuális gazdaságszolgálati hírek megvitatása, a csoport számára releváns témákra együttes összeállítás, glosszárumszkészítés és brainstorming a fenti témákból az adott idegen nyelven, sajtóinterjú stb.

* (-1 BGF által a Tudomány Napja alkalmából rendezett konferencián, 2006. november 10-én megtartott „Hatékonyságnövelés a szaknyelvről motivációs stratégiák segítségével” című előadás rövidített változata.)

fontosnak találják a diákok a célyelvi kultúra megismerését, sőt motiválónak tartják, ha a szaknyelvi dokumentumok a célyelv országának gazdaságát, politikáját, kultúráját mutatják be (magasan 4 fölötti átlagértékek!).

3.2.4. *Az affektív ösztönzők vizsgálata során azt találtuk, hogy míg a hallgatók nagyobb része már úgy érzi, képes befolyásolni a nyelvtanuláshoz való hozzáállását, a tanulás, a motiváció önszabályozásával, (pl. egy anyag többféle otthoni feldolgozásával, újabb tanulási módszerek kidolgozásával, internetes böngészéssel a célyelven, az idegen nyelvel való kapcsolat aktív keresésével stb.) mégis 33%-uk nem érzi igazán ennek a lehetőségét, jelentőségét. A nyelvtanulással kapcsolatos anyagok rendszerezését, az új dolgok kapcsolását a tanult anyagokhoz azonban 89%-uk nagyon lényegesnek ítélte.*

3.2.5. A leghasznosabb *szaknyelvtanulási tevékenységek (a spontán említésék száma alapján), sorrendben):* 1. a szakmai vita/szintézis, 2. az autentikus szakmai cikk elemzése és fordítása, 3. a prezentáció, 4. a szakmai szintézis, 5. a magánhallgatás és 6. az üzleti nyelvi kommunikációban előforduló szóbeli és írásbeli fordulatok gyakorlása.

Amennyire hasznosnak találják a hallgatók a magnot és a prezentációt, annál kevésbé élvezik! A legkedveltebb szaknyelvtanulási tevékenységek, (a spontán említésék száma alapján), sorrendben): 1. a szakmai szintézis, 2. vitahelyzetek, 3. a szövegmegértés, játékos feladatok (pl. a különböző asszociációs feladatok), ezeket sokan említették. Ezen túl jó pár szavazatot kaptak 4. az autentikus kultúrális dokumentumok, 5. a saját vélemény – véleményes élmény megosztása köztelen beszélgetésben, és 6. a problémamegoldás, kreatív feladatok. A vizsgálat alapján elmondható, hogy a hallgatók jellemzően nem szoronganak a nyelvtanuláson. 22%-uk számára nem létezik szorongást okozó nyelvtanulási tevékenység. A szaknyelvtanulási tevékenységek közül a legtöbbben attól a helyzettől szoronganak, ha olyan szakmai témáról kell a véleményüket, idegen nyelven kifejténiük, amelyben – megítélésük szerint – nem eléggé járatottak. Szintén szorongásra ad okot többekben a prezentáció, a szintézis gyakorlások (amit egyébként a legtöbbben kedvelnek) és a zárthelyi dolgozat.

Összegezően elmondható, hogy a különféle ösztönzők szerepét a nyelvtanulás hatékonyságában – ha más-más összetételben is – de magasra értékelték a nyelvtanulók, másrészt a nyelvtanulási aktivitásukat, ugyanúgy, mint globálisan a nyelvtanulási motiváció erősen egyfajta. A tanulási számomra mint nyelvtanuláshoz szükséges, és mind a fentebb említett magasabb szintű kommunikatív változatos alkalmazásával növelhetjük a nyelvtanulási hatékonyságát és hogy meg kell kísérelni a nyelvtanulási motiváló eljárásokat is, amennyire lehet individualizálni, a konkrét csoport tagjai szükségletéhez, személyiségéhez, beállítottságához igazítani.

Felhasznált irodalom

- Crookes, G. - Schmidt, R.W. (1991): Motivation: Reopening the Research Agenda, *Language Learning*, 41. évf. 4. sz., pp. 469-512.
- Dörnyei Z. (1994): Understanding Motivation: On with the Challenge *Modern Language Journal*, 78. évf., 4. sz., pp. 515-523.
- Gardner, R. C. (1985): *Social Psychology and Second Language Learning: The role of Attitudes and Motivation*. Edward Arnold, London
- Réthy Endréné, dr. (1995): *Tanulási motiváció*. ELTE Neveléstudományi tanszék, Pro Educatione Genús Hungaricae Alapítvány, Budapest
- Rivers, W. M. (1987): *Interactive Language Teaching*. Cambridge University Press.
- Dr. Válóczy M. (2002): Nyelvtanulási motiváció és nyelvtanulási motiváció a felsőoktatásban. PhD disszertáció

Célok pontosságát. A megfeldőn meghatározott (azaz konkrét, rövid távú, problémafelvető, megfeldő nehezésgű de tejesíthető, önálló célok és az ahhoz szükséges stratégiák kidolgozására ösztönző) célok, mind a kurzus mind pedig az egyes nyelvtanulási tevékenységek megvalósításához jelentős motivációs forrást jelentenek. A világosan megfogalmazott célok erősítik a közekezővárállást, a tanulói aktivitást, pozitív hatással vannak a tanulók siker-attribúciójára, belső hatékonyságára.

Tanulói autonómia. Az autonóm tanulás elsajátításának szükséglete egyrészt elkerülhetetlen következménye a szaknyelvi óraszám csökkentésének. Ugyanakkor a hátrányból előnyre kövecsíthetünk. A fiatal felhótt korosztálynak igen erős pszichés szükséglete az *autonómia, a kompetencia és az önmegvalósítás érzése*. A tanulói önállóság kialakításával, annak tudatosításával, hogy a tanuló maguk felelősek nyelvtanulási folyamataikért a nyelvtanulók önbizalmat szereznek, képesek saját motivációjukat is szabályozni, így olyan *belő hatékonyra* tesznek szert, amely meghatározza minden további nyelvtanulási tapasztalataikat. Módszertanilag ez azt jelenti, hogy fokozatosan egyre jobban vonjuk bele a hallgatókat saját nyelvtanulási folyamataik kontrollójába az egyes szaknyelvtanulási tevékenységek individualizálásával (szakzóióncs feldolgozásának önálló kiválasztása: definíciók, személyes példamondatok, asszociációs gyakorlatok stb.), az otthoni feldolgozási lehetőségek szélesebb kínálatával. A szaknyelvi óra jól alkalmas a projekt jellegű, autonóm munkára lehetőséget adó tevékenységek végzésére, amelyben a nyelv mediátor, hordozó, a tanár szervező, facilitátor, a nyelvtanuló pedig önállóan gondolkodó, kipróbáló, szervező, tapasztalatait megosztó ember.

Nyelvtanulási stratégiák. A legfontosabb „tudás”, amelyet gondolkodó, önszabályozást tanuló diájkainknak át kell adnunk az a motiváció és a nyelvtanulási stratégiahasználat közti interaktív kapcsolat! A magas motiváció magas számú és változatos nyelvtanulási stratégiahasználatot vezet és fordítva: a stratégiák változatos és gyakori használata növeli a motivációt. A szaknyelvi óra talán legnagyobb lehetősége azra, hogy magas szintű kommunikatív kompetenciát alakíthasson ki a stratégiahasználat tudatosításában rejlik.

A szaknyelvi szövegek feldolgozása kiváló alkalom a direkt stratégiák közül a *legnyit stratégiák tudatosítására*, fontos, hogy a diákok értsék is, hogy az érvelés, elemzés, tömörítés, következtetések levonása, logikai összefüggések kiemelése, rendszerszerűség felismerése stb. önállóan fejleszthető készségek, és mind a fentebb említett magasabb szintű kommunikatív kompetencia elérését szolgálják. A szakterminológia változatosabban dolgozható fel a memóriastratégiákkal (asszociáció, kategorizálás, csoportosítás). A szakmai témájú prezentációk és vitát szimuláló feladatok során az indirekt stratégiák közül olyan *affektív és szociális stratégiákat* gyakoroltathatunk, mint a kooperálás, az empátia fejlesztése, a saját érzelmi reakciók felismerése, a szorongás kezelése, az önbizalom növelése, vagy a direkt stratégiák közül a kompenzációs stratégia, a mimika, a gesztus hatékony használata.

Problémamegoldás, kreativitás. A hagyományos „role-play” feladatok annyiban motíválóak, hogy a való életben előforduló helyzeteket gyakoroltatnak, mindazonáltal a legtöbb nyelvi alaphelyzet beszédpaneljei betanulhatók, minden eredetiséget nélkülöznek, kevés esélyt hagyva az intrinszc motiváció kialakulására. Ha a diákok kiléphetnek megszokott gondolkodásmódjukból, olyan *szabadulást* kapnak, amely a nyelv sokértelműségének, kombinálhatóságának felfedezéséhez és aktív, intenzív nyelvtanuláshoz vezet! A nyelvtanuló újat alkothat, a feladatot kívülrőlként, problémaként érkezi, amely a tanuló érzelmi bevonását és a tanulási folyamat elmélyülését eredményezi. Bármely szaknyelvi témakör vagy szakmai, kommunikációs szituáció kiforgatható egy kicsit, úgy, hogy akár tartalmazza, akár szerkezetében legyen benne valami szokatlan, legyen többértelmű, többkimentelű, antcipációra, expectanciára késztesen, provokatív és kevésbé strukturált legyen.

Funkcionális nyelvtan. A szaknyelvtanról különösen elmondható, hogy célorientáltságánál fogva meghatározottak az eszközei. A nyelvtant is érdemes ennek a célorientáltságnak (jó értelemben) alávetni. Azaz jóval kevesebb strukturális feladatsort használni, mint inkább olyan szaknyelvi szituációkba helyezni a nyelvtani szerkezeteket, amelyekre az adott nyelvtan használata jellemző, lehetőleg kombinálva a fent említett, kreativitásra serkentő jellemzőkkel (személyesség, játékoság, furcsaság). (Pl. olasz üzleti partnertek tanácsokat adni magázó felszólító módban, mely mire használnál 1500 tonna „rajta maradt” paradiocsomot, vagy hipotézisalkotás feltételes mondat szerkezetekkel, pl. rosszul sikerült üzleti tárgyalás után: „mi lett volna ha...”)

2.2. Az affektív és szociális ösztönzők szerepe

Ahhoz, hogy valós interakción alapuló, mélyebb tartalmú nyelvtanulást éjünk el, a nyelvtanuló teljes személyiséget be kell vonnunk a nyelvtanulási folyamatba. Az **affektív és szociális ösztönzők** jelenléte minden nyelvtanuló tevékenységét jellemezhet, kell, hogy jellemezzen ahhoz, hogy az a nyelvtanuló számára releváns legyen, hiszen az idegen nyelv nem pusztán a kommunikáció, hanem a gondolkodás, a világ megismerésének, eszköze, a személyiség önkifejtésének, önmegvalósításának módja a nyelvtanulás a *személyiség egész iránítójára hat*. Az olyan feladatok, amelyekben a nyelvtanuló valami személyessel, egyedivel járulhat hozzá, motiválódva válnak. Bármely kicsit is provokatív szakmai téma, vitát kavartó aktuális gazdaságtörténelmi kérdés vagy sokkimenetelű szatíra, problémahelyzet, a személyes izlésvilág megnyilvánulását lehetővé tevő, a saját álláspont védelmére lehetőséget nyújtó, annak kifejtését ösztönző helyzet motivál állapotba hozza a nyelvtanulót. Egy valóban interaktív nyelvtan a nyelvet személyesen releváns, értelmes módon használja a nyelvtanuló, a nyelvi tartalomnak stratégiai funkciója van, amely egyéni nyelvhazánálathoz vezet. A nyelvtanuló szaknyelvi kommunikációjában is fontos, hogy a nyelvtanuló számára *releváns témákról, releváns partnereiről, eredeti, nem képzésműködésben valóban kommunikációs*. A szaknyelvtan is pedagógiai cél egyúttal elfogadására, saját érzelmi reakciók megismerésére számos szaknyelvtan tevékenység lehetőséget ad, ugyanakkor ezek a készségek később a szakmájukban is jól kamatoztathatók.

3. Empirikus kutatás a motivált nyelvtanulók körében

3.1. Az elméletben összegyűjtött motivációs összetevők valós jelenlétét a gyakorlatban a következőkben leírt kutatásban igyekeztem igazolni. A vizsgálat résztvevői: 100 a BGF KKKF-án olasz üzleti szaknyelvet tanuló második- és harmadéves hallgató (90 nő, 10 férfi). Ebből 60 II. éves, 40 III. éves hallgató. A kutatás eszközeként egy 29 pontos kérdőívet használtam. Ebből 26 kérdés 5 fokozatú, (1-5-ig erősödő) attitűdskálát tartalmazott, amely segítségével az egyes motivációs tényezők hallgatók általi megítélését szándékoztunk mérni, azaz hogy az egyes nyelvtanulók tevékenységük alatt véltén működő motivációs tényezők a valóságban is motiválják-e a nyelvtanulókat. Az utolsó 3 kérdés nyitott típusú volt, ezekben arra kértük a hallgatókat, hogy sorolják fel a leghasznosabbnak, legélvezetesebbnek tartott szaknyelvtan tevékenységeket, illetve azokat, amelyek szorongást keltenek bennük.

3.2. A vizsgálat érdekesebb eredményei

3.2.1. A *kognitív ösztönzőknek* a várt módon igen magas értékeket tulajdonítottak a válaszadók. A legmagasabb értéket az *idegen nyelvi prezentációs és vitakészség* fejlesztése kapta. (4,58-as átlagérték, a válaszadók 62%-a legmagasabb értéket jelölte meg). Ezzel harmonizált, hogy későbbi kérdések során is a prezentációt szakmai szükségletek szempontjából a 3. legfontosabb tevékenységnek ítélték a hallgatók. A nyitott kérdésekben a válaszadók közül 15-en említik maguktól a vitahelyzetet, 12-en pedig a prezentációt mint leghasznosabb tevékenységet, 10-en egyenesen

legkedvesebb nyelvtan tevékenységüként jelölik a vitaszituációt. Ugyanakkor érdekes, hogy míg a prezentációs és vitakészségük fejlődését olyanmódon fontosnak ítélik, addig a prezentáció elkészítését, előadását már jóval kevesebben élvezik (3,25-ös átlagérték). 10-en említik a prezentációt szorongáskeltő tevékenységként. Meglepően alacsony motivációs értéket kapott az *önálló internetes kutatás*, – pl. a prezentáció elkészítéséhez – (3,3 átlagérték).

Általában elmondható, hogy a diákok nem vágytak különösebben az önállóságra, legalábbis az önálló döntés, az *autonóm tanulási* lehetősége nem motiválta őket különösebben. A nyitott kérdések közt sem említene egyetlen nyelvtan kívüli, önálló, idegen nyelvtan kapcsolatos tevékenységet, amelyet hasznosnak vagy élvezetesnek találnának.

Ugyanakkor nagyon fontosnak tartják a *kurzus céljának pontos ismeretét*, hogy honnan hová jutnak el (4,31-es átlag). Egyértelműen úgy ítélik, hogy a nyelvtan célja a *szakmai ismeretek közzétételére* is (4,23-as átlag, 45% a legmagasabb értéket adta). Nagyon magas motivációs értéket kaptak azok a tevékenységek, amelyek a *szakmai élet gyakorlatára* való felkészülést segítik (pl. telefonos kapcsolatfelvétel külföldi partnerrel – az adott érték 4,57). A telefonos kapcsolatfelvételt egyébként szakmai szükségletek szempontjából a legfontosabb idegen nyelvű tevékenységnek ítélték.

Számonra meglepő módon a *keretvilágra, problémamegoldásra* lehetőséget nyújtó feladatok összességében nem motiválják különösebben a hallgatókat (3,5 körüli átlagértékek), bár el kell mondani, hogy ezeknél a kérdéseknél igen nagy volt a szórási. Sokakat erősen motiválnak, többeket viszont egyenesen demotiválnak az ilyen típusú tevékenységek. 2-5-ig minden értéktartományban 15-38 %-os megoszlásban adtak értékeket a hallgatók. Ez pedig azt erősíti meg, hogy meg kell próbálnunk az adott keretek között individualizálni a nyelvtanulást, egy-egy feladatnak többféle, az adott hallgatók személyiségéhez, igényéhez szabott feldolgozásával.

3.2.2. Az *affektív ösztönzők* tekintetében is váratlan eredmények születtek. A fenti ösztönzők közül a következő nyelvtan összetevők motivációs értékét mértük: A *saját vélemény közlésének lehetősége*, a *személyes élmények* megosztásának szerepe, illetve olyan, nem szorosan idegen nyelvi, de a szakmai életben fontos *affektív kérdések* szaknyelvtan keretek között történő *feljegyzésének* lehetősége, mint az *empátia, intimitet, kooperáció, saját érzelmi reakciók megismerése*. Összességében a vártnál alacsonyabbra ítélték a fenti összetevők motivációs értékét (3,52–3,65 közötti értékek). Ez az eredmény azonban a rendkívül nagy szórásnak is köszönhető. A teljes kérdőívet tekintve a fenti három kérdés esetében volt a legnagyobb a szórási. Sokan nagyon motiválónak tartják, ha saját véleményüket közölhetik, (57% 4-es, 5-ös érték), vagy ha személyes élményeket mesélhetik el a nyelvtan (55% 4-es, 5-ös érték), viszont mellettük pl. a hallgatók 19%-át szinte demotiválja, ha a saját véleményét kell megosztania egy témában (1-es 2-es érték). Az érzelmi intelligencia kérdésében is nagyon megoszlottak a vélemények (3,61-es átlagérték); 45 hallgató szerint nem különösebben motiváló, míg 55 hallgató szerint nagyon fontos, hogy egy-egy nyelvtan tevékenység során a fenti készségek fejlesztése is szerepet kapjon. Egyértelműen kulcsszó a szorongásmentes légkör. Ennek fontosságát a megkérdezettek 90%-a nagyon magasra értékelték.

3.2.3. A *szociális ösztönzők* jelentős motivációs tényezőkként ítélték a hallgatók. Ha a nyelvtan tevékenységei a *valós élet interakciójának* izgalmaát idézik, valóban *élvezet-kommunikáció* biztositnak ez a hallgatóknál a legmagasabb motiváltságot váltja ki. (A kérdőív összes kérdése közül a legmagasabb mértékű átlagérték: 4,59.) Fontos a diákoknak, hogy olyan társakkal, tanárral cseréljenek eszmét, akinek kíváncsiak a véleményére (75 %-uk 4-es, 5-ös értéket adott), ugyanakkor nagyon megoszlottak a vélemények arról, mennyire fontos, hogy olyan szakmai témáról cseréljenek eszmét, amely valóban foglalkoztatja őket (47% 3-as vagy ennél alacsonyabb értéket adott). Biztató, hogy a *szaknyelvi kommunikáció* fejlesztéséhez is egyhangúan nagyon